

(Fortsættelse 44):

METROPOLS JULE-SHOW 1942

Dette års Jule-Show skulle vise sig at blive det foreløbig sidste under besættelsestiden, nemlig som følge af tyskernes forbud mod amerikanske film, som blev effektivt fra og med januar 1943. Men endnu ved juletid 1942 kunne man få lov til at se de herlige humørperler fra den dygtige tegnefilmmesters værksted. Dette år var det af gode grunde lutter repriser, hvilket dog ikke betød, at jeg selv havde set alle filmene før. Men programmet så sådan ud: The Hockey Champ (1939; "Anders And's Is-Hockey" R), Goofy and Wilbur (1939; "Fedtmules fisketur" R), Boat Builders (1938; "Mickey som bådebygger" R), Good Scouts (1938; "Gode spejdere" R), The Old Mill (1937; "Den gamle mølle" R), Mickey's Trailer (1938; "Mickey's ferievogn" R).

Flere af disse film var som nævnt nye for mig, og det gjaldt "Mickey som bådebygger", "Gode spejdere", "Den gamle mølle" og "Mickey's ferievogn". Alle fire film var gode, ja, fremragende i enhver henseende, men det var især "Den gamle mølle", der tiltrak sig min opmærksomhed og interesse. Filmen er et lille stykke 'naturlyrik', fortalt med indlevelse, nænsomhed og en diskret og charmerende form for humor, som tiltalte mit romantiske sind overmåde meget. Men i nok så høj grad var jeg fascineret af filmens tekniske kvalitet, selv om jeg godt kunne se, at det mærkværdigt nok nogle steder i filmen kneb lidt med tegnekvaliteten og animationen. Da jeg mange år senere var i Los Angeles og besøgte Disney-studierne i Burbank, fik jeg forklaringen på, hvorfor teknikken var kikset enkelte steder i filmen. Det skyldtes simpelthen, at figurerne og baggrundene i nogle scener var tegnet og malet så forholdsvis små, at det må betragtes som nærmest menneskeligt umuligt at tegne og animere så præcist, som et lille format kræver, der siden skal projiceres op i biografformat. Senere har man jo heldigvis fået computeren til hjælp til at løse sådanne tekniske problemer perfekt.

De tre andre af de ovennævnte fire tegnefilm var og er eksempler på, hvad Disney-folkene formåede at komme op med af gode og sjove ideer, visuelle gags og action. Det er simpelthen mesterligt og beundringsværdigt, og den dag i dag har jeg faktisk svært ved at fatte, at det overhovedet kunne lade sig gøre for Disney og hans medarbejdere, at skabe tegnefilm med så levende, morsomme og ofte grotesk-humoristiske figurer.

JULEN 1942

Denne jul havde jeg det held i skolen, at man valgte at lade Kaj Hansen tegne juletræet med de 24 utændte julelys på tavlen. Han slap godt fra at tegne træet og det omgivende snelandskab, men nissefigurerne var lidt naive i formen.

Nogle af kammeraterne sagde da også til mig – i al fortrolighed, forstås – at det burde have været mig, der i det mindste tegnede nisserne. Figurtegning, dog helst i komisk stil, var jo især min force. Men jeg indvendte, at i år var det Kaj, der bestemte, hvordan tegningen på tavlen skulle se ud, og dermed var den sag ude af verden. De protesterende mumlede et eller andet uforståeligt, men måtte acceptere, at sådan forholdt det sig nu.

I øvrigt skete der blandt andet det, at myndighederne fra 1. december dette år påbød butiksejerne, at der kun måtte pyntes forretningsvinduer i begrænset omfang. Påbuddet skyldtes primært den store vareknaphed, der automatisk var indtrådt som følge af diverse restriktioner og importforbud. Men det skulle blive endnu trangere de følgende år.

Vores private juleaften husker jeg ikke noget specielt fra, og går derfor ud fra, at den er blevet fejret som sædvanligt, nemlig sammen med mormor, morfar og Dennis. Julemiddagen bestod af risengrød, ande- og flæskesteg, det hele takket være farmors betænksomhed. Hun havde kort før jul sendt os en pakke med forskelligt til julen, herunder altså også risengrynene, anden og flæskestegen. Pakken indeholdt også svesker og æbler, samt medisterpølse, blodpølse og sylte. Alle dele stammede fra hendes egen husholdning, og hun havde sandsynligvis selv slagtet og plukket anden, mens grisen, der havde gået ovre i grisestien, selvfølgelig var blevet slagtet og parteret af en professionel slagter. Medisterpølsen, blodpølsen og sylten havde farmor selv lavet.

Farmor var meget, ja, næsten rørstrømsk godhjertet, når det gjaldt om at hjælpe den knapt så velstillede del af familien, hvilket først og fremmest vil sige mine forældre, men hun holdt også meget af at blive rost for sin gavmildhed. Til gengæld var der ingen af os, hverken mine forældre eller os børn, der fik personlige julegaver af hende, men det forventede vi heller ikke, for bortset naturligvis fra lille Lizzie på knapt 2 år, så forstod vi andre jo udmærket, at de ovennævnte madvarer var en kostelig gave, som lettede på mors og fars i forvejen stramme økonomi. Det bevirkede, at der blandt andet blev bedre råd til julegaver, herunder legetøj til børnene. Julegaverne havde mor og mormor sammen været inde i enten Varehuset Bulldog eller i Daells Varehus og købe. Begge steder var priserne de laveste i byen.

Også denne juleaften delte vi med mormor, morfar og Dennis, som troligt travede den relativt lange vej gennem Assistens Kirkegaard ud til Jægersborggade, og på tilbagevejen hjemad, hvor kirkegården var lukket, om ad Hans Tavsensgade, Korsgade og Todesgade til Baggesensgade. Det var ikke altid en lige behagelig gåtur, især ikke, hvis vejret var dårligt med regn og blæst eller kulde, sne og isglatte fortove og gader.

NYTÅRSAFTEN

Denne særlige aften 1942 har jeg ingen specielle erindringer om, men formoder, at den er blevet fejret stilfærdigt, som vi plejede hjemme hos os. Derfor har mormor, morfar og Dennis højst sandsynligt atter været vores gæster på denne årets sidste dag. Men om der blev afskudt fyrværkeri i København, har jeg ingen erindring om. Det gjorde der sandsynligvis ikke, for forbuddet imod fyrværkeri blev formentlig opretholdt også dette år.

Derimod mener jeg at kunne huske, at vi 1. nytårsdag var til frokost hos mormor og morfar i Baggesensgade, hvor også deres øvrige københavnske voksne 'børn' var samlet i den utroligt lille, men hyggelige lejlighed hos mine altid gæstfri og hjertelige morforældre. Og morfar holdt formentlig også denne dag en af sine brandtaler, som gerne sluttede med, at han som ægte socialdemokrat udtrykte ønsket og håbet om, at kirken, kongehuset og militæret måtte blive afskaffet til fordel for frihed, lighed og broderskab. Men dette år føjede han til, at han også ønskede "natisterne" hen, hvor peberet gror. Af en eller anden grund, men måske fordi ordet 'nazist' kommer af udtrykket 'national-socialisme', kaldte morfar altid nazisterne for "natister", når han havde fået en lille tår over tørsten og havde talt sig varm og lettere opstemt. Det morede alle os andre, bortset fra mormor, som fandt hans optræden pinlig, men for ikke at genere den ivrige taler, gjorde vi, hvad vi kunne, for at skjule smilet, hvilket godt kunne være svært. Vi forstod jo godt, at morfar mente, hvad han sagde, for det havde han altid ment siden sin tidlige ungdom, hvor han også dengang var en ivrig fortaler for meningsfrihed, social retfærdighed, klasse-mæssig ligestilling og broderlig medmenneskelighed.

VINTERKULDE OG OPVARMNING

For resten er der et vigtigt emne, jeg hidtil har forbigået her i selvbiografien, og det er opvarmningen af huse og lejligheder. Opvarmning af, hvad man i 1930'erne og 1940'erne forstod ved nyere beboelsesejendomme, dvs. ejendomme fra 1930erne, skete dengang via en i reglen kulfyret centralovn i ejendommens kælder. Derfra førtes der via et pumpeanlæg opvarmet vand via varmerørene op og ind til de i hver eneste lejlighed installerede varmeapparater. Af sådanne kunne der være en eller flere, alt efter lejlighedens størrelse. Men de allerfleste beboelseshuse og lejligheder blev dengang opvarmet ved hjælp af de såkaldte kakkellovne, hvoraf der dog i reglen kun var en eller højst to i hver lejlighed, i hvert fald i lejligheder med tre værelser og nedefter. Den mest almindelige form for brændsel i 1930'erne var kul og noget sjældnere koks, idet sidstnævnte var dyrere i anskaffelse end kul, lige som de ikke afgav nær så megen varme som kullene.

Jeg kan bedst beskrive situationen omkring kakkelovnsopvarmning, ved at fortælle om, hvordan denne foregik hjemme hos os. Lige siden Tillitse havde jeg kun kendt til, at vores bolig blev opvarmet ved kakkelovnsvarme. I stueetagen i huset i Tillitse havde vi to kakkelovne, og tilsvarende på førstesalen. I vores lejlighed i Nakskov, var der så vidt jeg husker kun en enkelt kakkelovn, og det samme var tilfældet i lejligheden i Baggesensgade og nu i lejligheden i Jægersborggade.

Til problemerne omkring opvarmning af huse og lejligheder, hørte foruden prisen dengang også besættelsestidens restriktioner og rationeringer. De sidstnævnte som en følge af manglen på kul og koks, der jo måtte importeres, og det kunne kun ske fra Tyskland, som imidlertid selv var i en mangelsituation på grund af den krig, som landet selv havde igangsat.

Opvarmning af lejligheder fandt i reglen kun sted i vintersæsonen, og hjemme hos os foregik det ved, at inden far gik på sit arbejde om morgenen, fjernede han først asken efter de forbrændte kul i den oftest afkølede kakkelovn, hvor kullene havde fået lov til at brænde ud i løbet af natten. Asken fyldte han i kulspanden, der havde sin plads ved siden af kakkelovnen, hvorefter han bar spanden ned i gården og tømte asken ud i en af skraldespandene, som var beregnet til dette formål. Derpå gik han ned i kælderen, hvor vi i lighed med flere andre af beboerne havde et kælderrum, hvor der gerne lå et par hektoliter kul ad gangen. Her fyldte far spanden med kul og tog samtidig en rulle optændingsbrænde med sig og vendte tilbage til lejligheden. Her proppede han først noget løst sammenkrøllet avispapir ind i den tomme kakkelovn og lagde en del optændingspinde ind ovenpå, hvorefter han antændte avispapiret, som i heldigt fald antændte pindebrændet efter nogle minutters forløb. Når så ilden havde fået rigtigt fat i brændet, fyldte far en lille skovfuld kul ind ovenpå det brændende træ. Og når kullene var begyndt at brænde og gløde, kom han lidt flere kul ovenpå, hvorefter han justerede luftspjældet og lukkede lågen ind til ovnen, som så småt begyndte at buldre som tegn på, at ilden havde godt fat i kullene. De sidstnævnte skulle dog helst kun gløde, hvilket de dog også gjorde efter kortere tids forløb. På den måde fik man den mest økonomiske form for varme.

Derefter drak far sin morgenkaffe og spiste nogle rundtenommer sigtebrød med ost eller marmelade, og når det var overstået, gik han ned for at feje gårdspladsen og fortovet foran nr. 25 og 27. Og de dage, hvor der eventuelt lå sne, måtte han stå endnu tidligere op end sædvanligt, for at kunne nå at skovle sneen op i bunker og derpå salte eller gruse, for at ingen skulle falde i det glatte føre. Først derefter kunne han tage overtøj på, hente sin madkasse med sin frokost, som han selv havde smurt, og en termokande varm kaffe, han selv havde lavet, hente sin cykel i cykelskuret og derpå cykle den forholdsvis lange

vej ud til Københavns Havn, hvor han arbejdede det meste af dagen som kulleemper.

Hver dag året rundt, forår, sommer, efterår og vinter, havde far som vicevært til opgave at feje ejendommens fortov, lige som baggårdspladsen også skulle fejes og renholdes og jævnlige spules med vand, især om sommeren. Eftersom far var både en pligttopfyldende og ærekær mand, sørgede han i det hele taget for, at renholde ejendommen både ude og inde.

Far var for længst gået på arbejde, da vi andre stod op. Selv stod jeg op kl. 5,30, idet jeg jo skulle møde omme i ismejeriet i Kronborggade kl. 6. De andre familiemedlemmer stod op omkring kl. 7, men den af os, der først kom op, skulle se efter, at kullene brændte og glødede i kakkelovnen, og om nødvendigt fylde lidt flere kul på. Hvis det var tilfældet, at der ikke var nok kul i spanden, måtte en af os, mor, mig, Benny eller Bent, hente en ny spand kul nede i kulkælderen, for der skulle fyldes på kakkelovnen flere gange om dagen, for at holde ild i den og sikre en nogenlunde god temperatur i lejligheden, især hvis det var meget koldt udenfor, og det var det jo især i isvintrene dengang. For at få varmen ind i mit værelse, måtte vi lade døren stå åben derind til. Døren til soveværelset blev kun åbnet for varmen fra kakkelovnen, hvis og når det var ekstremt koldt udenfor.

I øvrigt anbefalede myndighederne af sparehensyn, at butiksejere, husejere, lejere m.fl. holdt indetemperaturen nede på det lavest mulige niveau. I stedet for en høj varmetemperatur blev det foreslået, at man klædte sig varmt på. Det sidstnævnte var de fleste nødt til, alene på grund af manglen og priserne på brændsel.

Men i øvrigt var det sjældnere mor, der hentede kul i kælderen, for hun havde nok at se til med sine andre gøremål, blandt andet at tage sig af og sørge for den ca. 2-årige Lizzie. Det var derfor i reglen Benny, der måtte hente en spand kul op, inden han cirka kl. 7,30 forlod hjemmet, for at gå til sin skole i Hans Tavsgade. Men det hændte da også jævnligt, at den godt 5-årige Bent måtte klare opgaven. Han havde jo i øvrigt end så længe dagen til sin egen rådighed, for skolegangen ventede for hans vedkommende først omkring 2 år ude i fremtiden. Han var desuden i stand til at gå de daglige byærinder for mor, og det samme var tilfældet for Benny, når han kom hjem fra skole om eftermiddagen.

På det tidspunkt blev jeg sjældnere sendt i byen af mor, som mente, at jeg med min budplads og mine hjemmelektier havde nok at se til og klare. Det skete kun, hvis det var noget helt særligt, der skulle købes ind, eller som når der f.eks. skulle afleveres og hentes tøj hos den fabrikant henne på Nørrebrogade, som

mor havde syet for i de første par år, vi boede i København. Da Lizzie kom til verden måtte mor midlertidigt stoppe med at sy, hvilket jeg hilste velkomment, for jeg brød mig ærlig talt ikke meget om pr gå-ben at aflevere det syede tøj og hente nyt uforarbejdet tøj til syning.

På dette foto ses min kære og da omkring 5-årige lillebror nr. 2, Bent, siddende på en bæk ved Peblinge Dossering i sommeren 1942. han må formentlig have været på besøg hos vores morforældre i Baggesensgade, og har fået lyst til at gå ned til Peblingsøen for enden af gaden. Men hvem, der har fotograferet ham her, har jeg ingen viden om. Han ser ud til at være lidt genert, hvorfor han kigger ud mod det, der foregår på søen foran ham. – Privatfoto 1942. Tilhører Harry Rasmussen.

Men når der hjemme skulle gøres større indkøb, som f.eks. af julegaver, var det altid mormor, der var mor behjælpelig med at få købt disse, enten i Bulldog på Nørrebrogade eller i Daells Varehus på Nørregade. Mormor var i det hele taget altid en stor praktisk hjælp for mine forældre, hvilket ikke mindst vil fremgå senere af denne beretning.

Selv fortsatte jeg også i al slags vejr, kraftigt snevejr ikke undtaget, med at gå byærinder for Fru Jensen omme i ismejeriet i Kronborggade. Det var jo de 12 kr. om ugen plus drikkepengene, der lokkede, for så fik jeg mulighed for selv at bestemme, hvad jeg ville bruge pengene til. De blev som tidligere omtalt mest brugt til biografbesøg for mig og mine to trofaste kammerater, Jørgen og Jørn, og i reglen samtidig også til et efterfølgende besøg på en isbar eller kaffebar, hvor der serveredes isanretninger. Det var vi alle tre helt vilde med, slikne som vi var. Desuden var vi alle tre jo ved at komme i puberteten, og det betød derfor noget, at vi i stadig større omfang kunne bestemme over vores eget liv.

Til venstre ses et udsnit af Hans Tavsenparken, som både Benny og jeg selv seks af ugens dage spadserede igennem på vej til og fra skole, han på vej til Hans Tavsen Skole, som ses på fotoet til højre, og jeg til Hellig Kors Skolen lidt længere væk ad Hans Tavsen Gade. Men af grunde, jeg ikke mere husker, fulgtes vi så godt som aldrig ad. – Fotos: © 2008 Harry Rasmussen.

Herover ses i august 2009 til venstre det hjørne mellem Ravensborggade og Nørrebrogade, hvor Varehuset Bulldog lå, indtil det den 1. juli 1944 blev saboteret og nedbrændte. Til højre ses ligeledes i august 2009 den ejendom på hjørnet af Nørregade og Krystalgade, hvor tidligere Daells Varehus havde haft domicil siden 1912 og indtil det lukkede 31. marts 1999. Den store funkisbygning blev derefter omdannet til Hotel Skt. Petri. – Fotos: © 2008 Harry Rasmussen.

Til læserens orientering kan oplyses, at Varedirektoratet, som var det almindeligt brugte navn for Direktoratet for Vareforsyning, var en statsinstitution under Handelsministeriet. Det eksisterede i årene 1940-1959 og havde til hovedopgave at administrere import- og eksportregulativer og i besættelsesårene de rationeringer, der på grund af mangelsituationen var lagt på en lang række varer.

Besættelsestidens mangelsituation på stort set alle slags varer, bevirkede, at der var indført rationeringsmærker til en lang række daglige forbrugsvarer og naturligvis især til varer, som ansås for at være luksus. På grund af disse

forhold, opstod der den lidt ejendommelige situation, at de fleste familier, ja, selv arbejderfamilier, havde nok med penge, simpelthen forårsaget af, at udbuddet af varer var så stærkt begrænset, at det ikke nyttede at have rationeringsmærker.

(Fortsættes i afsnit 45)